

AYŞE KULİN'İN *VEDA* ROMANINDA POPÜLER KÜLTÜRÜN İZLERİNE DAİR BAZI TESPİTLER

Yakup GELİR¹
Erdal YAYLA²

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, yakup.gelir@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9204-0768

² Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, erdalyayla82@gmail.com, ORCID: 0009-0004-2441-6171

Gelir, Yakup; Yayla, Erdal, "Ayşe Kulin'in *Veda* Romanında Popüler Kültürün İzlerine Dair Bazı Tespitler". *ulakbilge*, 94 (2025/1): s. 70-83. doi: 10.7816/ulakbilge-13-94-04

ÖZ

Hızlı tüketilebilen, gündelik yaşamda konu olmaya aday, haz ve tatmin odaklı, bireyin geçici kimlik edinebildiği ve revaçta olan kültür, popüler kültür olarak tanımlanır. Modern çağın, iletişim ve medyanın sunduğu olanaklarla popüler kültür dikkate alınacak biçimde gelişim göstermiştir. Her alanda yansımalarına tanık olunan popüler kültürün sirayet ettiği alanlardan biri edebiyattır. Edebi sahada ulaşılması ve okunması kolay, sanatsal kaygılardan uzak, mesaj odaklı, düşünce ve duygu tüketimi öncelikli, toplumun geneline hitap edebilen yapıtların ortak özellikleri popüler kültürdür. Edebi alanın farklı türlerinde görülen popüler kültürün belirginleştiği türlerden biri romandır. Popüler roman adıyla tanımlanan, bu isim altında sınıflandırılan ve kurallar çerçevesinde dizayn edilen bu anlatı biçiminin içerisinde popüler tarih romanı kendine özgü hususlarıyla belirir. Belirli bir tarihi olaydan yola çıkan roman, sözü edilen olayın tüm özelliklerini popülerleştirerek anlatır. Okunmak, bilinmek, konuşulmak, popüler olmak, yer yer mesaj iletme amacının güdüldüğü bu romanlardan biri Ayşe Kulin'in *Veda* romanıdır. Ana odağı Millî Mücadele dönemi olmakla birlikte öncesi ve sonrasını da konu edinen yapıt, uzun bir tarih yelpazesini içine alır. Olayları; vatan, özgürlük, zulüm, şiddet, işgal, mücadele, adalet ekseninde ele alan yapıt, zaman zaman santimental duyguların yoğunlaştığı bir anlatım benimser. Kendisini popülerleştiren bu argümanların yanında kişi, mekân, zaman ve diğer unsurlarla birlikte popüler tarih roman özelliklerine haiz roman biçimini alan eser, günümüz popüler kültürün bir örneğini teşkil eder. Üzerine inşa edildiği kavramların hem tikel hem tümel varoluşu, popüler kültürle kesişen yapıt; bu kültürün olanaklarıyla şekillenmiş bir söylem ihtiva ederek, ait olduğu türü belirginleştirir. Bu çalışmada popüler kültür bağlamında popüler roman örneği olan *Veda* romanının incelenmesinden hareketle sözü edilen kültürün yansımaları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Popüler Kültür, Tarih, Roman, Roman Unsurları, *Veda*, Ayşe Kulin, İnceleme

Makale Bilgisi:

Geliş: 4 Kasım 2024

Düzeltilme: 9 Aralık 2024

Kabul: 10 Ocak 2025

Giriş

Toplumların maddi ve manevi değerlerin bütününe karşılıyan kültürün sunulma biçimi iki şekilde gerçekleşir. İlki; estetik diğeri ise popülerlik. İki kavram arasındaki ayrışma belirgin olarak Rönesans döneminden sonra başlar. Bu ayrışma diğeri bir tabirle “gelişme hem gelişkin kültür ürünlerinin popülerleştirilip yaygınlaştırılması hem de özel popüler ürünlerin yaratılması biçiminde ikili bir doğrultu(da)” yol alır (Oktay, 194: 18). Kültürel ürünlerin sunulmasında ortaya çıkan bu farklılıkta popüler kavramı ön plana çıkar. Sanat ile ilişkisine göre anlamlandırılan ifade, ‘popüler olmayan, fakat sun’i müdahalelerle popüler hale getirilen ürünlerin bir sıfatı olarak kullanılmaktadır.’ (Sağlık, 2010: 100). Kültürel ürünlere yönelik müdahalenin bireysel ilkelerin olmayışıyla ilişkilendirmek de mümkündür. Çünkü “Bireysel ilkelerin olmayışı, ileri derecede sanayileşmiş bir kültürel etkinlik, geniş bir tüketime yönelik kültürel ürünlerin son derece ileri bir teknikle çoğaltılarak yayılması yoluyla giderilmiş gibi görünmektedir.” (Mejuyev, 1980: 17). Kavram hakkındaki bu tanımlamaların yanında ihtiva ettiği hususlar söz konusu olduğunda popüler ifadesinin kavramsallaşma sürecini onaylayan bir yaklaşım mevcuttur. “1-Muhteva olarak folk kültürünün motiflerini, şekil olarak modern teknikleri kullanan, folk kültürü ile kitle kültürü arasında tezahür eden bir ara kültürdür. 2-Kitle iletişim araçlarının bir kültürü. 3-Kentleşme sürecindekilerin de bir kültürü olan popüler kültür, aynı zamanda günlük hayatın bir kültürüdür.” (Sağlık, 2010: 100) Folklorik motifler, modern teknikler, kitle kültürü, kitle iletişim araçları, kentleşme ve günlük hayatla ilişkili popüler ifadesi; geniş bir kavram haritasına sahiptir. “Kaçışçılığı, oyalayıcılığı, kolaycılığı ile sıradan hazza yönelik” (Mutlu, 2004: 15) gibi nedenlerden ötürü sanatsal anlamda meşruiyeti tartışmaya açılrsa da buradaki belirlemelerden hareketle kendini konumlandıracağı bir zemin bulunduğu/bulabileceği anlaşılan popülerliğe dair; “1. Biçim olarak orta karmaşıklıktadır. 2. Aktarımı ya da iletimi, ortam ve teknoloji olarak dolaylıdır. 3. Bilinen bir kaynağı ya da yaratıcısı vardır. 4. Kültürel değerleri ve gelenekleri, yani formüller biçiminde yansıtır. 5. Ürün tüketiciye dönüktür. 6. Oldukça ucuza fakat parayla elde edilir.” sözleri ön plana çıkar (Oktay, 1994: 21). Bu belirlemeler ışığında popüler kültür; folklorun yeniden ve farklı bir şekilde sunumu, kitle iletişim araçları ve kentleşmeyle bağlantılı bir durum şeklinde görünmektedir. Bu üç ögenin söz konusu kültürün yaygınlaşmasında etkili olduğu söylenebilir. Örneğin, “alt ve orta sınıfların kompozisyonunu değiştiren kentleşme süreci” popüler kültür için mühim bir anlam ifade etmektedir (Ayas, 2018: 315). Kentte çok önceden mukim olanların oluşturduğu kültürel ağ; kente göç edenleri dışarıda bırakacak savunma mekanizmasına sahip olduğundan dolayı kente gelenlerin kentle, kent yaşamıyla uyum sağlayacak argümanlara ihtiyaçları vardır.

Kent yaşamına dâhil olma, kimlik edinme ve kendini var etme gibi temel sorunların aşılması için hızlı ulaşılabilen ve tüketilen kültürel unsurlara gereksinim duyulmaktadır. Bu özelliklere sahip kültürel öğelere ulaşma bir nevi kent yaşamında kendine alan açma ve kendini konumlandırma. Onlara kendilerine kentte yer edinme şansı veren ve üst sınıflardan bağımsız; “köylü ile seçkin kentli arasında” kalan kesim arasında karşılık bulan ve popüler kültür olarak nitelendirilen bir kültür ortaya çıkar (Karagöz, 2004: 159). Bu nitelendirilmeye ilaveten arabesk ifadesi de kullanılmıştır. ‘İlk başta popüler şarkıları belirtmek için kullanılan arabesk, sonraları kentlerin çevresinde konumlanmış bütün bir göçmen kültürünü tanımlayan bir mana kazanmıştır.’ (Özbek, 1998: 189). Böylelikle kente sonra gelenlerin yer edineceği bir atmosfer oluşturulmuştur. Bu manada üst kültüre ulaşamama, buna dâhil olamama; popüler kültür için zemin teşkil ederek kent ile birey arasındaki bağı güçlendirmiştir. Diğeri bir ifadeyle ‘kültürel değerlerini korumadıkları ve üst-orta sınıfın yaşam tarzlarını da benimsemedikleri için kendilerine özgür bir popüler kültür oluşturdu.’ (Büken, 2004: 53). Kitlenin kente intibakını sağlayan ve “tümüyle yardımcı ve yüzeysel bir araç olarak kullanılan manevi ‘klişeler’ haline dönüş(en) popüler kültürün bu özelliği onun doğasında mevcut çağın argümanlarıyla birlikteliğinden ileri gelmektedir (Mejuyev, 1980: 17). Günümüzde popüler kültürün tüketim ve teknolojiyle yakın ilişkisi sonucunda kitleye ulaşabilme imkânı onun bu hususiyetinden kaynaklanmaktadır:

“Popüler ürünlerin adeta esiri olan halkın da belirli özellikleri vardır. Bilhassa popüler müzik (mesela arabesk) ve romanların muhatabı olan kitlede boyun eğme, kaybetmişlik duygusu, geçmişe özlem, aldatılmışlık, terk edilmişlik, karşılığı verilmemiş aşklar ve bağlanmalar, oyuna düşürülmeye rağmen aşka sadakat, isyan etme, ama elinden bir şey gelmeme, acı hüznün, sevip sevilme, efkâr vs....gibi durumlar mevcuttur.” (Sağlık, 2010: 103)

Kültürün popülerleşmesinde ve halka ulaşılmasında yukarıda belirtilenlerin dışında iktidar da bir faktördür. Hakikat ile toplum arasına perde koymak isteyen iktidar mekanizması, popüler kültür argümanını kullanır. Böylelikle iktidar, denetim araçları ve teknolojik aygıtlarla toplumu; popüler kültürle ilintili kavramlar ışığında şekillendirmeye çalışarak hakikate ulaşılmasını engeller. Bu çerçevede popüler kültür; ‘halkın gündelik pratikleri içinde ve büyük ölçüde iktidar bloğun hegemonik kültürü bağlamında ve onun tarafından biçimlendirildiğinden ötürü, son kertede, gerçekliğin görülmesinin engellenmesi bunlardan ilkidir.’ (Oktay, 1994: 23). Yer yer iktidar ile aynı düzlemde bulunan egemen sınıfın da popüler kültürün yayılmasında etkisi

olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle sözü edilen kesimi karşılayan 'modern burjuva kültür eleştirisi,' kendisini üzerine temellendirdiği 'yüksek kültür ile popüler kültür, sanat ile eğlence ayrımından' hareketle; popüler kültürü yüksek kültürün karşıtı olarak tasavvur etmekte ve böylece ona giydirdiği muhalif kimlikle popüler kültüre alan açmaktadır (Adorno, 2004: 176). Üretilmesinde, yayılmasında üst sınıfın etkisinin olduğuna yönelik "Türkiye'de sömürülen sınıfların doğrudan üretebildiği kültürün egemen sınıf(lar)ın ideolojisince güdümlendirildiği ve alt grupların edilgenleştirildiği de açıktır." cümlesi dikkat çekicidir (Oktay, 1994: 24). Popüler kültürün toplumu pasifleştirmesinin beraberinde akla getirdiği egemen ideolojilerin nerede durduğu sorusunun cevabı 'popüler kültürün doğrudan egemen ideolojilerin yaygınlaştırılmasına yaradığı' ifadesinde bulunmaktadır. (Oktay, 1994: 27).

Popüler kültürün yaygınlaşmasında iletişim araçları da etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Nitekim 'iletişim kanallarının çeşitlenmesi ve çoğalması' popüler kültür için pozitif bir durumdur (Oktay, 1994: 270). Bu anlamda reklamın rolü dikkat çekecek bir boyuttadır. Büyük yayınevlerinin reklâm kampanyalarıyla okur ile yazarı buluşturmaları söz konusu örneklerden biridir. Belirtildiği üzere yazarların büyük yayınevleriyle anlaşması; kendisini okura daha çabuk ulaştırmaktadır. Yazar açısından ulaşma ve konfor; okur için de benzer anlamlar taşımanın yanında bir yere kanalize olma düşüncesini telkin eder. Kitle iletişim araçları ile popüler kültür arasındaki ilişkiye yönelik belirtilen "Bu gelişmede, kitle iletişim araçlarının ve bu araçlara özümlenen popüler kültürün önemli rolü olduğunu düşünüyorum." sözü ikisi arasındaki münasebeti açıklar (Oktay, 1994: 14). Detaylandırıldığında ürünlerin özellikle eserlerin popülerleşmesinde "1. Gazetede ki ilan ve reklâmlar 2. Promosyon olarak kullanılması 3. Ödüller alanların reklâm yapılması" hususları ön plana çıkmaktadır (Sağlık, 2010: 98-99). Yukarıda verili olan bu öncüler haricinde başka faktörlerin de dâhil olduğu kompleks bir yapı mevcuttur. 'Reklâmlar, rekor satışlar, imza günleri, yağmur gibi ödüller, karşılıklı iltifatlar, oligarşik çevre ve gruplar, on-onbeş yıllık sözcük hafızası, belli mekânlar, sipariş karakterler, tekrarlar' bu kompleksin parçalarını oluşturur (Takış, 2003: 10).

Kültürün popülerleştirilmesinde ideolojik kavramına da yer vermek gerekir. Gündelik yaşamın belirli düşünceler üzerinden üretimi diğer bir tabirle ideolojik kavramlarla ilişkilendirilişi hakkında söylenen "Popüler kültür gündelik yaşamın kültürüdür. Dar anlamıyla emeğin gündelik olarak yeniden üretilmesinin bir girdisi olarak eğlenceyi içerir. Geniş anlamıyla, belirli bir yaşam tarzının ideolojik olarak yeniden üretilmesinin önkoşullarını sağlar." ifadesi iki kavram arasındaki ilişkiyi ortaya koyar (Oktay, 1994: 20). Gündelik yaşam ile popüler kültür arasındaki bu ilişki düşünsel bir temellendirmeden ziyade günlük yaşamla ilintili, hızlı tüketilen, arka planı zayıf, intibak süreci çabuk yüzeysel ideolojik özellikler taşır. Kişiyi gündelik yaşamın içine dâhil ederek aidiyet duygusunu öngören bu durum popüler kültürün önemli hususiyetlerinden olduğundan ötürü kavram "yaşamamızın doğal bir uzantısı" olarak görülmektedir (Cengiz, 2004: 118). Çünkü popüler kültürün ideolojik argümanlarla desteklenişi topluma ulaşması olduğu gibi günlük yaşamın yeniden üretilmesi açısından önemlidir. Kitlenin beğenileri doğrultusunda biçimlenen ve 'promo' sözcüğü ile anılan popüler kültür; "ideolojisi her akşam "prime-time"larda saatlik bir ideoloji olarak kurulmaktadır, ta ki ertesi akşam bir yeni ideoloji kuruluncaya dek ..." şeklinde tanımlanmaktadır (Takış, 2004: 8).

Popüler kültür ile gündelik yaşam arasındaki ilişkinin diğer bir yönü beklentilere cevap olmasıdır. İnsanlardaki beklentinin dışavurumu şeklinde tanımlanabilecek bu durumun nedeni popüler kültürün gündelik yaşamın yeniden üretimi, devamı konusunda üstlendiği fonksiyondur. Bu anlamda "Popüler kültür ürünleri doğrudan doğruya gündelik yaşamın içinde biçimlendirildikleri ve yaşayan bireylerin düz ve fantazyalarının olduğu kadar maddi/manevi beklentilerinin de dışavurumu olduğu için kabul ve red kutupları arasında biçimlenen özgürleşimci (emancipatory) öğeler de içerir." (Oktay, 1994: 216). Popüler kültüre dair bu belirlemeler, bu kültürün dinamik, basit, hızlı değişebilen özelliklerini kodlar. Gündelik yaşam içerisinde biçimlendirilmeleri, fantezileri, maddi ve manevi beklentileri karşılaması sürekli bir üretim hattında bulunduğunu göstermektedir. Örneğin, bu kültürün örneklerinden olan popüler kitapların yer değişimini bu çerçevede değerlendirmek mümkündür.

Müzikten sinemaya, resimden reklama kadar etkisine tanık olunan popüler kültürün edebiyata yansması dikkat çekici bir sürece tekabül eder. İletilmek istenilen mesaj doğrultusunda, edebi yapıt tasarlanır. Eserin tasarımı sırasında zaman, kişi, mekân ve diğer unsurlar yapıttaki mesaja göre dikkate alınır. Bu anlamda edebi eserin popüler hale getirilişi bir fikrin telkini açısından ehemmiyet arz eder. Böylece "geniş okuyucu kitlelerine hitap eden, okuyucuda merak, heyecan ve acıma gibi duyguları uyandırmayı hedefleyen, tamamen hızlı tüketime yönelik, basit vak'alar üzerine kurulu, olayların ve kişilerin kesin hatlarla ortaya konulduğu, olmadık tesadüflerle örülü edebiyat ürünlerini kapsar." (Yılmaz, 2014: 142) Bu çerçevede yapıttaki duygu ve düşüncenin kullanım zeminin popülist kavramlarla inşası; eserin yayılımına, ulaşılmasına pozitif etkide bulunur. Popülizm ile edebiyat arasındaki bu münasebet "Popülizm, yazını (edebiyatı) her zaman ideolojik ikna açısından en büyük yardımcısı olarak görmüştür." sözüyle bir çerçeveye oturur (Sağlık, 2010: 113).

Eserin popülerleşmesi ve popüler bir yapıt vücuda getirmek Türk edebiyatının her döneminde var olan bir durumdur. Daha yakın bir dönemden örnek vermek gerekirse Cumhuriyetin ilk yıllarında Kemalizm'i yerleştirme, sonraki yıllarda Köy Enstitülerinden çıkışlı yazarların sosyalizmi yayma çabaları bir yerde popüler kültürle kesişir. Çünkü 'popüler yazın'ın, daha Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak felsefi ve siyasal anlamda popülizmle sıkı ilişkileri olmuştur (Oktay, 1994: 215). Roman bu anlamda ön plana çıkan türdür. Yapı olarak tahkiye üzerine kurulumunun beraberinde getirdiği kişi, mekân unsurlarının sağladığı insicam, romandaki söylemi etkin kılar. Romanın bu özelliği, onu popüler kavramıyla yakınlık kurmasını sağlamıştır. Roman burada popüler romanlar ve sanatı-estetigi önceleyen romanlar olarak ikiye ayrıldığı görüşü öne sürülmüştür. Bu çerçevede sanat ve estetiğin ön plana çıktığı romanların genel kabul görmüş kendisine haiz özelliklerine karşın, popüler romanlarda tüketim, hız, günlük yaşam, romantizm-duygusallık ve kitlelilik kavramların öne çıktığı belirtilmiştir. Özellikle burada tüketim ve onunla ilintili haz ifadelerin altının çizildiği "Bireylerin adeta sınıfsızlaşarak tümüyle tüketim ideolojisinin gönüllü eyleyenleri haline geldiği, haz duygusuna teslim olduğu, içeriğini sorgulamaktan kaçın(ı)ldığı" ibarelerinde görülmektedir. (Cengiz, 2004: 96). Bu tür romanlar "okurlarına beyaz ve pembe dünyalar sunduğu için onları hayal dünyasına sokar, gerçekçilikten uzaklaştırır." (Uğurlu, 2015: 65). Açıklamak gerekirse 'sahiplikle şekillenen fakat haz ve arzu talepleriyle ortaya çıkan popüler kültür sonunda yok olmaktadır.' (Sözen, 2004: 56) Edebi kanon, bu özelliklere sahip romanları sanatsal estetiği ön görmediği için kimi zaman görmezden gelmeye kimi zaman dışarıda bırakmaya veya küçümsemeye çalışmıştır:

"Ortaya çıktıkları günden günümüze kadar roman kavramında paralel bir şekilde varlık gösteren; ancak kimi henüz bütün edebiyat bilimcilerinin ortaklaşa kabul ettiği bir "ad"la anılmayan; kimi de ciddiye alınıp henüz üzerinde durulmayan yani edebiyat dışında bırakılan roman türleri de vardır. Kiminin "piyasa romanı" veya buna benzer bir adla andığı; bizim de "Popüler romanlar" dediğimiz roman eğilimi bunlardan biridir." (Sağlık, 2010: 210).

Edebiyatımızda popüler kültürün roman ile tanışması 19. yüzyılda başlar. Bunun ilk örneklerinden biri de 'Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarıdır.' (Sağlık, 2004: 46). Bu dönemde başlayan popüler roman, günümüze kadar varlığını sürdürür. Bu şekilde devam eden popüler roman türünün ne olduğu konusunda şunlar ifade edilmektedir: "...genelde sömürülen ve ezilen insanların umutlarını ve öfkelerini dile getiren; çok satılıp, kolay anlaşılabilir bir roman türü olan popüler romanlar, romanın bir kolu olmalarına rağmen, uzun bir süre edebiyat eleştirmenleri ve tarihçileri tarafından hor görülmüş ve görmezden gelinmiştir." (Sağlık, 2010: 115). Popüler romana olan bu yaklaşım günümüzde de devam etmektedir. Bu eserlerin ortaya çıkışı 'kente gelen kasaba ve köy kökenli kişiler arasındaki ilişkinin' bir sonucudur (Sağlık, 2010: 117). Buna ilaveten popüler roman 'orta seviyedeki okura seslenen eğlenceli, entelektüel mesajı olmayan eserler için kullanılmaktadır. (Sağlık, 2010: 119). Popüler romana yönelik bu yaklaşım bazı yabancı yazarlarda da bulunmaktadır. Bunlardan biri de Umberto Eco'dur. Bu romanları 'orta kültürün ürünü' olarak tanımlayan Eco, söz konusu romanların 'tutulduğu ortamın özelliklerini' "1. Avant-garde'ın (üst kültürün) bazı özelliklerinden yararlanır; 2. Bu özellikleri yıprandıktan sonra alır; 3. Bildirisi (mesajı) etki aracıdır; 4. Bu bildiriye sanat diye sunar; 5. Tüketiciyi doyuma ulaştırır." şeklinde tanımlar. (Sağlık, 2010: 125). Estetik romanlardan daha çok baskı yapan ve daha geniş bir kitleye ulaşan popüler romanların 'eğlendiricilik' yönü vurgulanmakla beraber; bu tür romanlarda 'aşk, cinayet, serüven' revaçtadır (Sağlık, 2010: 127). Okurun merakını, dikkatini çekecek şekilde kurgulanan bu tür romanlar özelliklerine göre farklı isimlerle sınıflandırılır: "1. Aşk romanları, 2. Polisiye ve Dedektif romanları, 3. Casusluk romanları, 4. Popüler Tarih romanları, 5. Toplumsal-Acıklı romanlar, 6. Heyecan Macera ve Gerilim romanları, 7. Dizi şeklinde olanlar" (Sağlık, 2010: 127).

Bu çalışmaya konu olan eser, Ayşe Kulin tarafından kaleme alınan *Veda/Eski Şehirde Bir Konak* adlı romandır. Tarihi konu edinen eser, son dönemlerde sayısı artan popüler tarih romanın bir örneğidir. 1980 sonrasında örneklerine sıkça rastlanan ve "80'lerde, Türkiye'de ilk kez yaygın olarak tüketilebilecek 'poptarih'"ın yansıması olan ve "imgeleri tarihsel yükünden kurtaran, geçmişi bir alıntudan ibaret kılan bir dilin" temel alındığı bu romanlar, tarih kavramı etrafında gelişen bir anlatım üzerine temellendirilir (Oktay, 1994: 259). Geçmişe dönük bu yüzüyle beliren *Veda* romanı, popüleritesini popüler roman türünün öngördüğü hususiyetlerde bulur. Olay, kişi, zaman, mekân, anlatım tekniği, dil-üslup ve tarihsel yönü bu romanda popülerlikle örtüşen kavramlardır. Yazarın tarihi konu edinen bu anlatım tarzı söz konusu bu romanla sınırlı değildir. "Yapıtlarının çoğunda" tarihten esinlenerek tarihi konuları, "savaş ve savaş kaynaklı göç ile bu göçün insanlarda yarattığı travmatik acılar(ı)" (Öztürk Kasar, Güzel, 2022; 871) ele alan yazarın benzer konuları işleyen diğer eserleri *Adı Aylın* (1997), *SevdaLinka* (1999), *Füreye* (2000), *Köprü* (2001), *Nefes Nefese* (2002), *Gece Sesleri* (2004), *Bir Gün* (2005), *Umut* (2009), *Her Yerde Kan Var* (2019) gibi romanlarıdır. Tarih ve biyografi ile ilişkili olan bu yapıtlar için "Tarihi gerçeklik, biyografi ve edebiyat ekseninde söz konusu çalışmalar nereye oturtulabilir? Biyografi ne kadar kurmacadır veya kahramanı gerçek hayattan alınmış romanlar

ne ölçüde biyografi sayılabilir?" (İslam, 2001: 65) gibi sorulması mümkün sorulardan hareketle "tarihi kitaplarına yedirmeyi sevdiğini" söyleyen yazarın kurgu ile gerçekliği bir düzlemde buluşturmaya çalıştığı söylenebilir (Kulin'dan akt. Erdemci, 2011: 20). Bu anlatım tarzı özellikle tarih ve biyografiden yararlanılması yapıta dikkatleri yönelterek onun bilinmesini sağlamıştır. Bu metinlerin tarih ve belgeyle örtüştüğü noktalar, olayların farklı yönlerden vurgulanması okur üzerinde önem arz edecek bir etki bırakır:

"Bu tür metinlerin barındırdığı ve çoğunlukla özel-tek yönlü- bir bakış açısı ile verilen bilgiler, tarihi metin ve belgelerin sunduğu gerçeklikle örtüştüğünde, söz konusu olayların farklı yönleri ortaya çıkar. Bireysel anlatıların hâkim olduğu bu türden metinlerdeki samimiyet, tarihi metinlerdeki resmi ve keskin üslubun dışında, daha ılımlı ve çekici bir tavırla okuyucu ile buluştuğunda tesiri daha kalıcı ve etkileyici sonuçlar doğurmaktadır." (Yeşilçiçek, 2018: 466)

Yukarıda belirtildiği üzere *Veda* romanının da dâhil olduğu bu anlatım tarzı, popüler roman olarak tabir edilen türle doğrudan alakalıdır. Bu bağlamda çalışmada popüler yazın bağlamında *Veda* romanının üzerine inşa edildiği kavramlar irdelenmiştir.

1. Popülerlik Bağlamında *Veda* Romanına Bir Bakış: Olay, Kişiler, Zaman ve Mekân

1.1. Olay Örgüsü

Roman sanatının önemli öğelerinden olay, popüler romanın temelini oluşturur. Yapıtın çekiciliği ve sürükleyici oluşu olayla ilintilidir. Müdahale olmaksızın olay anlatılmaya çalışılır. Bu doğrudan anlatımla, olayın aktarımında orijinalliğin söz konusu olduğu, yazarın dışarıda kaldığı izlenimi verilerek 'yalnızca olayların yansıtılmaya' çalışıldığı vurgulanır (Sağlık, 2004: 56). Bu nedenle olaylara yorum katmaktan uzak durularak anlatım biçiminin günlük yaşamla paralel olmasına dikkat edilir. *Veda* romanındaki olayların anlatılma biçimi yukarıda ifade edilen hususlar çerçevesinde gerçekleşir. Olayların "günlük yaşamın üretimiyle ilgili oldukça kapsamlı bir karaktere sahip" popüler kültürün günlük hayatla örtüştürülmesiyle okurun romandaki olaylara dâhil olması istenir (Erdoğan, 2004: 93).

Duygudaşlık, dramatize etme, macera, heyecan gibi özelliklerle yoğrulmuş bu anlatımın amacı okuru sürüklemektir. Anadolu'daki işgal güçlerine karşı direniş ile ilgili "Tüm bunlara rağmen bazıları işgale direnmeye azimliydiler. Ankara'da bir hükümet kurulmuş ve varlığı Avrupa devletlerine resmen ilan edilmişti." sözünü bu bağlamda değerlendirmek mümkündür (Kulin, 2007: 9). Direnişin merkez olduğu bu anlatımda, diğer olaylar bunun tamamlanmasına katkıda bulunurlar. "Yeraltı Teşkilatı boş durmuyor Kemal. Geçen akşam Tikveşli Çiftliği'nde toplantı yapıldı. Önemli gelişmeler oluyor." ifadesi, bu doğrultuda gelişir (Kulin, 2007: 34). Kemal 'tarafından görevlendirilen Mehpare'nin Beşiktaş'a giderek teşkilat binasına mesaj götürmesi' örnek verilecek diğer bir olaydır (Kulin, 2007: 37-55).

Olayların anlatımını ilginç kılan diğer bir husus Kemal'e dair verilerdir. Ana olayın merkezinde bulunan ve olayları okura ileten Kemal'in kronik denilebilecek bir rahatsızlığı bulunmaktadır. Hasta olmasına rağmen milli mücadeleye; iletişim sağlamak, çeviri yapmak, yazı yazmakla destek olan Kemal'e dair bu anlatım; ondaki fedakârlığı, millî duyguları her şeyin üstünde tuttuğunu göstermektedir. Böylece olay ve olayların anlatımında merak duygusu uyandırılarak okurun zihinsel ve duygusal açıdan olaya dâhil olması ve olayı takip etmesi istenir. Bu merak duygusu kimi zaman karmaşık, çetrefilli olaylarla anlatılır. İşgal kuvvetlerince yapılan ev aramalarında Kemal'in saklanması için ev halkı tarafından Azra ile iletişime geçilerek ondan yardım istenir. Azra teklifi kabul ederek Kemal'e yardımcı olur (Kulin, 2007: 96-119). Bu esnada olaydaki merak duygusu üst seviyeye çıkartılır. Saklanılacak mekânın seçimi, kaçış planı, eve yapılan baskın, merak verici bir şekilde anlatılır. Kemal'in çarşaf giyerek iki kadınla dışarı çıkması bunlardandır: "Az sonra, Reşat Bey'in konağından, biri oldukça uzun boylu üç çarşafli kadın çıktı ve denize doğru inen yolda telaşlı adımlarla uzaklaştılar." (Kulin, 2007: 96). Okurun merak duygusunu muhatap alan bu anlatımın farklı yollarla ilginç hale getirilmeye çalışıldığına tanık olunmaktadır. Örneğin, okurdan taraf olmasını sağlayacak bir söylem dillendirmek bunlardan biridir. Osmanlı askerlerin işgal kuvvetleri tarafından uykuda öldürüldüğünü belirten "Şehzadebaşı Karakol'unda mızıkacı efradının uykularında öldürmüşlerdir." ifadesi bunlardan biridir (Kulin, 2007: 122). Benzer diğer bir olay Azra ve ailesinin oturduğu evin işgal askerlerince el konulmasıdır: "Sabahın erken saatlerinde, evini toparlayıp, işgal kuvvetlerine teslim etmek için İstanbul tarafına geçen ve Reşat Bey'in konağında dinlenen Azra'nın kısa sürede epey kilo verdiği belli oluyordu." (Kulin, 2007: 190).

Romanın ileriki sayfalarında Kemal'in önemli bir figür olarak görüldüğü olaylar anlatılmıştır. Hastalığına rağmen fedakârlığı ve üstlendiği sorumluluk vurgulanarak anlatımın etkin olması amaçlanır. 'Milli kuvvetlere katılmak için evden ayrılır.' (Kulin, 2007: 253). İstanbul'da bir süre kalan ve çeşitli faaliyetlerde bulunan Kemal, 'Ankara'ya' geçer. (Kulin, 2007: 329). Anadolu'ya geçen ve daha sonra Ege bölgesine geçerek; bir süre burada telgraf hatları yapım işinde çalışan Kemal, işgal kuvvetleri tarafından öldürülür. Kemal'in ölümünü Azra'nın

Mehpare'ye yazdığı mektupta belirtilir (Kulin, 2007: 348). Kemal'in etrafında cereyan bu olaylardan maksat; rahatsızlığına rağmen karakterin azmini, vatanperverliğini, fedakârlığını ve yüklendiği görevi vurgulamaktır. Özellikle hasta bir insanın mücadeleye dâhil oluşu, okur açısından altı çizilmesi gereken bir durumdur. Çünkü o, şartların zorluğuna ve tüm engellemelere karşı mücadeleyle dâhil olmakla olayın reel bir zeminde gerçekleştiği ima edilir.

Romandaki diğer bir önemli olay da Ahmet Reşat Bey'in tutumudur. Osmanlı Maliye Nazırı Ahmet Reşat Bey, başlangıçta Anadolu'daki mücadeleye karşı iken; romanın sonlarına doğru mücadeleyi destekler; hatta çeşitli yardımlarda bulunur (Kulin, 2007: 271-274). Ahmet Reşat Bey'e dair bu değişim beraberinde birbiriyle ilintili konu ve sorular içermektedir. Öncelikle mücadeleye karşı tutumundaki değişiklik, ondaki vatanperverlik ve aidiyet duygusunu ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu değişime rağmen ülkeyi neden terk ettiği sorusunun altı çizilir. Onun şahsında Milli Mücadeleye destek verenlerden bazılarının ülkeyi terk etme zorunda bırakılmaları doğru bulunmaz. Politik açıdan eleştiri içeren bu söylem, muktedirlerce dizayn edilen/edilmeye çalışılan dönemin tarih yazımını da tartışmaya açmaktadır. Olayların tarih yazımındaki gibi gerçekleşmediği farklı biçimde meydana geldiği iddia edilerek; tarihin yansıtıldığı gibi olmadığı ileri sürülmekte ve politik eleştiri için zemin hazırlanmakta. Bu çerçevede Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte geçmiş ve şimdinin siyah ve beyaz tarzında olmadığı/olmayacağı bunun içinde ara renklerin de olabileceği ima edilmektedir. Böylece Ahmet Reşat'ın yurt dışına çıkışı (sürgüne gönderilmesi) adalet kavramı bağlamında sorgulanarak, doğruluğu hakkında alt metinler oluşturulmakta. Ahmet Reşat'ın ilk başlardaki tavrının değişimi, Milli Mücadeleye katkısı, fedakârlığı vurgulanarak sürgün kararı hakkında soru işaretleri oluşturulur. Özellikle Ahmet Reşat'ın sürece yayılan değişiminden hareketle İstanbul'dan 'ayrılması ve vatanını terk etmesi' doğru görülmez (Kulin, 2007: 282). Macera, serüven, heyecan, aidiyet ve kimlik gibi önemli kavramlar etrafında örülen ve popülerlik çerçevesinde oluşturulan bu söylemle, merak duygusunun oluştuğu okur olaya dâhil edilir.

Merak, takip ve sürükleyiciliğin romandaki diğer olaylarda da var olduğuna tanık olunmaktadır. Buna dair örneklerden biri Kemal ile Mehpare arasındaki aşktır (Kulin, 2007: 67). Duygunun, masumiyetin, sevginin, bağlılığın yoğun olduğu bu anlatımlar; işgal, silah, şiddet, zulüm ve ölüm gibi ifadelerle bir arada kullanılarak anlatımın popüleritesi artırılır. Karşıt ifadelerin bir arada verilmesiyle Kemal ve Mehpare üzerinden yaşam, mutluluk ve haklılık; işgal ve işgal askerleriyle de ölüm, mutsuzluk ve zulüm sembolize edilir. Olayın iki keskin uca dayandırılışıyla olay ve olaylar karşısında okurdan tutum alınması istenir. Hususen milli kavramıyla örülü romanın anlatımı, taraf olmayı zorunlu ve görev olarak kodlar. Ulaşılabilirliğin ve tüketimin öncelendiği bu söylem, popüler romanın başlıca nitelikleri olarak görmenin yanında günümüzde olay örgüsünün nasıl oluştuğu hakkında da bilgi vermektedir. Basit bir dille üzerine temellendirilen olay örgüsünün 'tahkiye etmekle sınırlı kaldığı' ve "karmaşık bir toplumsal örüntüde" daha fazla yapabileceğini söylemek, bugün edebiyatın içinde bulunduğu durumun tespiti (Kahraman, 2009: IX).

1.2. Kişiler

Popüler romanlarda dikkat çeken diğer bir unsur kişilerdir. Kişiler "toplumsal, öteki-bağlantılı" iyi ya da kötü taraflarıyla öne çıkarlar (Kellner, 2004: 187). Bu anlatımın özellikle tercih edildiğine yönelik belirlemeler söz konusudur. "Popüler romanlardaki kişiler tek yönlüdür. Bunlar ya iyi ya da kötüdürler (siyah beyaz kişiler). Bu yüzden bir popüler roman kahramanı, iyi ise ve bir de birinci derecede ise, o kişi idealize edilir, idealize edilen bu kişinin kusurlu bir tarafını göremeyiz. Aynı şekilde kötülerin de iyi sayılabilecek herhangi bir özelliği dikkatimizi çekmez." (Sağlık, 2004: 55). *Veda* romanında kişiler, yukarıda ifade edildiği şekilde karakterize edilirler. İlk planda idealize edilenlerden Ahmet Reşat Bey, Osmanlı devletinin maliye bakanlığını yapmış, dürüst ve namuslu biri olarak tasvir edilir. Ona yönelik benzer ifadelerin başka kişiler tarafından da dile getirildiğine tanık olunmaktadır. İbrahim Bey, kızıyla evlenmek isteyen Ahmet Reşat Bey hakkında düşündükleri, bu anlamdaki belirtilenleri destekler: "Osmanlı bürokratlarının dermansız hastalığı olan rüşvet illetine tutulmamış, helal süt emmiş bir aileye mensup olmalydı ki, Saray'a yakın olmasına rağmen büyük bir servet sahibi değildi. Bu, iyi bir Müslüman olan İbrahim Bey için çok önemli bir husustu. Kızının Reşat Bey'e verirken, bu hususu göz ardı etmemişti." (Kulin, 2007: 16). İdealize edilen Ahmet Reşat Bey, aynı zamanda iyi bir aile babasıdır. Ahmet Reşat Bey'in milli mücadele karşısında ilk başlardaki olumsuz tavrı sonraki süreçte olumlu bir biçime dönüşür. Ahmet Reşat'ın bu değişimi belli saikler sonucunda gerçekleşir. Bir süreç dâhilinde oluşan bu durum, olgunluğu, haksızlık ve zulüm karşısında duyulan tepkiyi ortaya koyar. İşgal sırasında şahit olunanlar, padişahın yaptıkları, Kemal'in ikna çabaları Ahmet Reşat'ın Milli Mücadeleye desteği için referans olur: "Vatanın kurtuluş davasına gönül koymuş yakınlarım var. Adınızı onlar verdiler. Zaten tanışıyorduk, malum... (...) Ahmet Reşat sesini daha da alçaltarak, Karakol teşkilatından bir iki isim verdi." (Kulin, 2007: 274-279). Milli Mücadele boyunca benzer yardım ve desteklerde bulunan Ahmet Reşat'a yönelik bu anlatımlar, onun idealize edilmek istenilen kimliğiyle ilgilidir. Çoğaltılan bu ifadelerle Ahmet Reşat'ın fedakârlığı ve masumiyeti

vurgulanarak onunla okur arasında köprü kurulmak istenir. Çünkü Ankara hükümeti tarafından hazırlanan vatana hıyanet listesinde adının oluşu ve sonrasında yurt dışına sürgüne gönderilişi, haksızlık olduğu ima edilir. Sonuç itibariyle okurun taraf olabileceği ve popüler bir biçimde idealize edilen Ahmet Reşat'ın eksik yönleri tamamlanmaya, olumsuz tarafları da törpülenmeye çalışılmıştır. Netice itibariyle "dönemin gerçeklerinden yola çıkarak romanın kurgusunu oluştur(an)" yazar, "İmparatorluğun Maliye Nazırı Ahmet Reşat Bey'i" merkeze alan bir strateji izler (Özcan Dost, Güvendi Yalçın, 2020: 1019). Böylece yazar tarihi dönemleri konu edinen diğer romanları gibi devrin siyasi-"sosyo-kültürel süreci(ni)", Ahmet Reşat Bey gibi "onu yaşayan gerçek kahramanların yaşam öyküleri bağlamında romanlara yansıt(maya)" çalışır (Yeşilçiçek, 2018: 461). Ahmet Reşat Bey'in tarihi bir kişilik olduğunu yazarın "Dedem Ahmet Reşat'ı (anneannemin babası) kaybettiğimde dokuz, nenem Behice hanımı kaybettiğimde on dört yaşındaydım." cümlesinde anlaşılmaktadır (Kulin'den akt. Erdemci, 2011: 46). Bu belirlemelere ilaveten romanını Ahmet Reşat Bey'in yaşadıkları üzerine temellendirmeye çalışan yazar, gerçeği kurgusal bir zeminde yoğurmaya çalışarak, tarihi anlatıların aksine Ahmet Reşat Bey'in sürgüne gönderilişinin sorgulanması gerektiği üzerinde durur. Anadolu'daki mücadeleye katkısı, bu anlamdaki çalışmaları onun sürgüne gönderilmesinde boşluklar oluşturur. Özellikle Ahmet Reşat Bey'e dair tarihi anlatıların yaşanan gerçekle uyummadığının vurgulanması ve bunun güçlü bir söylem biçiminde dile getirilmesi bu anlamda dikkat çekmektedir.

Romanda diğer önemli bir kişi de Kemal'dir. Sarıkamış cephesinde savaşmış olan Kemal, hastalığına karşın Anadolu işgaline karşı güçlü bir mücadele yürütür. Sarıkamış cephesindeki tecrübesi, hasta haliyle mücadeleyi yürütmesi ve özverliliği Kemal'in idealize edilmesini sağlayan ibarelerdir. Kemal, kendisini muayene eden arkadaşı Doktor Mahir'e söylediği "Aramın ağzını. Şu sıralar hasta olduğum için, bu işlerden uzak kaldığımı zannediyor. Belki bir şeyler anlatır." (Kulin, 2007: 35) cümlesi; onun her koşulda mücadeleye destek sunduğunu gösterir. Mehpare'ye dönük telkinleri, ikna çabaları sonucunda Mehpare'nin 'teşkilat binasına' gitmesi (Kulin, 2007: 40) sözü edilecek başka bir çalışmadır. Disiplini, çalışma isteği, azmi, vatanperverliği, korkusuzluğuna dönük anlatımlar üzerinden idealize edilen Kemal, popüler bir karakterdir. Bu özelliği başka anlatımlarla desteklenir. Olumlu yönlerine yönelik vurgular, aile bireylerinin telkinlerine karşın fikrinde sabit kalışı bu anlatımları oluşturur. Özellikle aile bireylerine rağmen fikirlerinin arkasında durması, onları karşısına alıp mücadeleyi devam edişi; Kemal'i romanın dikkat çekici karakterlerinden biri yapar. Romanın başından sonuna kadar Kemal'e dair anlatım ve kurgulamalar; takdir, beğeni, örnek kavramları etrafında dizayn edilmişlerdir. Bu ifadeler çerçevesinde oluşturulan söylem, okuru Kemal'e yakınlaştırır. Roman boyunca Kemal ile ilgili tekrarlar ve pozitif bakışın güçlendirdiği bu söylem, Kemal'in insan ilişkilerindeki tutum ve diyaloglarıyla pekiştirilir. Kemal, ilişkilerinde samimi, onarıcı, içten, özverili, dirençli olarak bilinir. Bu anlamda Kemal, romanın güçlü bir karakterlerinden biridir.

Erkek karakterler dışında kişilikleriyle ön plana çıkan, romanın atmosferine olumlu katkı sunan kadın karakterler de mevcuttur. Mehpare ve Azra bu bağlamda öne çıkanlardır. Mehpare; içten sevgisi, Kemal'e bağlılığı, her konuda yanında oluşu, mücadelesine sunduğu koşulsuz destek yüzyıllardır oluşan kolektif belecteki kadın kimliğini karşılar. O, emeğiyle, üretimiyle, sevgisiyle sevdiği erkeğin yanında duran kadın tipolojisini sembolize eder. Kolektif bilinçteki kadın kimliğini imgeleyen Mehpare, Kemal'i karşılık beklemezsizin sevmesiyle idealize edilmiştir. "Hayır, verem değilsiniz. Olsanız bile canım size feda..." (Kulin, 2007: 66). Mehpare'yi ön plana çıkaran diğer bir özelliği vatan bilincidir. Bu çerçevede Kemal tarafından verilen görevleri yerine getirmiştir (Kulin, 2007: 36-43). Sonraki süreçte cephede bulunma isteğini "Bütün kadınlar Anadolu'ya dağılıyorlar muharebe eden babalarına, kocalarına, kardeşlerine yardımcı olmak için. Ben de onlar gibi, Anadolu'ya geçeceğim." (Kulin, 2007: 214) ifadesiyle belirten Mehpare, yaralı askerlerin tedavisi için 'hemşirelik kurslarına' dâhil olur (Kulin, 2007: 216). Romanın atmosferinde bir kimlik edinen Mehpare'nin değişimi, değişimindeki faktörlere değinilerek, takdir edilmesi gerektiği vurgulanır. Özellikle peyderpey yansıtılan bu değişimden hareketle Mehpare, beğenilen ve takdir edilen bir kadın figürüne dönüşür. Böylelikle önceki yaşamı ile milli mücadeledeki yaşamı verilerek Mehpare'nin popüler kimliğe kavuşması sağlanmıştır.

Romandaki diğer bir kadın kahramanı Azra'dır. Savaşta kocasını kaybeden Azra'nın Mehpare'ye göre farklı özellikleri bulunur. İşgale karşı mücadelenin içerisinde yer alması bilinçli bir tercihtir. Vatan sevgisi onun bu tutumunun kaynağını oluşturur. Öncesinde becerikli oluşu ve çalışkanlığıyla ön plana çıkan Azra, mücadeleye katılmakla idealist bir kişilik sergiler. Onun şahsiyeti etrafında sürdürülen yorumlar bu bağlamda gelişir. "Niye beğenmiyorsunuz Azra'yı, yenge? diye sordu Kemal. "Tuttuğunu koparan, akıllı, güçlü bir hanım o. Başkası olsa, eşi şehit düşünce ya dünyadan elini ayağını çeker ya da yeniden evlenirdi. Azra evlenmediği gibi, kendini de bırakmadı; kitap okuyor, eli kalem tutuyor, tercüme yapıyor. Bir kadının illa da evde oturup nakış işlemesi mi lazım?" (Kulin, 2007: 101). Azra'nın Milli Mücadele kuvvetlerine katılma sürecinde, kendi kararlarını şekillendiren çevresindeki olumlu bakışları da unutmamak gerekir. Onu evle sınırlandırmaktan uzak bir perspektif bağlamında gelişen söylemler, Azra'ya milli mücadeleye katılma imkânı sağlar. Nitekim Kemal'in

olumlu tepkileri neticesinde 'çalışmalara katılmak isteğini' dile getirir ve Kemal'den 'yardım ister.' (Kulin, 2007: 104). Bu minvalde Azra, İstanbul'da 'Müdafaa-i Hukuki Nisvan Cemiyeti'ne' katılır (Kulin, 2007: 80). Daha sonra hemşire olmak için kurslara gider ve bunu takiben Anadolu'ya geçerek oradaki mücadeleye katılır. Konumu, sorumluluğu, vatan duygusu Azra'yı romanda ön plana çıkarır. Hususen şahsiyetinin biçimlenmesinde aldığı kararları, iradi duruşu ve fedakârlığı bilinen ve sevilen bir karaktere dönüştürür.

İdealize edilen bu dört kişinin ortak yönleri, işgale karşı sürdürdükleri mücadeledir. Bu dört kişiye bakıldığında Kemal ile Azra; Ahmet Reşat ile Mehpare fikir olarak benzer yönlere sahiptirler. Kemal ile Azra başından beri mücadelenin içinde yer almaya çalışırlar. Ahmet Reşat ile Mehpare'nin ise belli olayların akabinde mücadeleye dâhil olurlar. Dört kişi de tematik karakter denilebilecek nitelikler taşırlar. Vatan, millet ve bağımsızlık kavramlarıyla örülü olayların içinde yer almaları, üstlendikleri sorumluluk, toplumun kaderini tayindeki rolleri, cesaretleri ve fedakârlıklarından hareketle işgale karşı direniş mesajı mevcuttur. Bu mesajın kimi zaman onların yaşadığı trajik olayların üzerinden verildiğine tanık olunmaktadır: "Ben sadece iki parmağımı kaybettim o gece,..." (Kulin, 2007: 114). İdealize edilen bu karakterlerin karşısında kötücül, işgali yürüten, iyilikten yoksun, şiddet ve zulümle şekillenmiş kişiler bulunur. Bunlardan biri işgal kuvvetleri komutanlarından Bennet'tir. Özellikleri "Odasına çıkıp hemen zıbarmaz. Şayet, geri geldiğinde baskınlarda ele birkaç Türk geçirilmişse, otelin mahzeninde onları kamçısıyla bir güzel benzeter, sonra yatar. Ahh ah, Kroker zindanının ağzı olsa da anlatsa. Arkadaşlarımıza neler ettiğini..." (Kulin, 2007: 268) cümlelerinde ifadesini bulur. Onun şahsında işgal kuvvetlerinin profili çizilir. Bu anlatımla beraber Padişah, Damat Ferit Paşa ve diğer bazı kişiler de işgalcilere yakın durduklarından ötürü eleştirilmişlerdir. Bu belirlemelerden hareketle birbirine karşıt iki gruptan söz etmek mümkündür. Birinci grup, özgürlüğü için savaşan, mazlum, haklı, cesaret sahibi ve vatani için mücadele edenlerdir. İkinci grup işgalci, zalim, başka insanların özgürlüğünü, vatanını gasp edenlerdir. İki grubun bu şekilde anlatımı romanın atmosferini gerilimli bir zemine taşır. Anlatımın bu özelliğinden ötürü roman boyunca gergin, devingen, heyecanlı, sinir uçlarına dokunan bir hava hâkimdir. Bunlardan ötürü romanın her kişisi, diğerlerini destekleyen bir görev yüklenir. Bu kişi profilleriyle romana popüler bir nitelik kazandırılır.

Romanın ana eksenini oluşturan yukarıdaki kişilerin haricinde olayların bütünlüklü bir biçime kavuşmasında rol alan başkaları da mevcuttur. İkinci planda kalan bu kişiler; Saraylıhanım, Leman, Suat; konağın çalışanları ve Doktor Mahir'dir. Roman içinde konumları, ilişki biçimleri ana kahramanları destekleme şeklinde gelişir. Romanda sözü edilecek diğer kişiler, üçüncü planda olanlardır. Bunları baskına katılan direnişçiler ve işgal kuvvetlerinin mensuplarıdır. Romanda kişilerin konumlarına göre sınıflandırılması; üslubun akıcılığını, olayların takip ve tahlilini etkileyerek bir nevi popüleritesi artırılan romanın ulaşılabilirliğine ve kolay okunmasına katkıda bulunmuştur. Kısacası başından itibaren iyi-kötü biçiminde kişilerin kurgulanışı okurun da tavrını etkilemiş ve böylece okurdan bir tutum belirlemesi istenmiştir. Bu anlatım romanı; anlaşılır, olayların birbirini takip ettiği düz bir metne dönüştürmüştür. Sınıflandırmaya yönelik bu anlatımın belli referanslardan hareketle yapıldığını ve gerekçelendirildiğini belirtmek gerekir:

"Popüler romanlardaki kişiler, önem sırasına göre, üç şekilde yer alır. Bunlar, birinci derecedeki (işlevsel) roman kişileri (genç kız, genç erkek), ikinci derecedeki (yardımcı) roman kişileri ve üçüncü derecedeki (görevli) veya figüran düzeyindeki roman kişileri olarak yer alır. Bu kişileri "tanıtılma" şekilleri, onların böyle bir derecelendirmeye tâbi tutulmalarının nedenidir." (Sağlık, 2004: 54).

1.3. Zaman

Anlatıda zaman, sahip olduğu hususiyetlerden ötürü başat bir konumdadır. Bu çerçevede olayların geçtiği dönem, romanın biçimini, kimliğini ve okurdaki algısını etkiler. Anlatı biçimlerinde bir faktör olarak beliren zamanın özellikle roman türünde işlevsel olduğuna tanık olunur. Uzun bir zaman aralığını içermesi, ana olayların dışında diğer olayların varlığı, bunların bir zamanda diliminde birbiriyle ilişkilmesi zaman kavramını romanda önemli kılar. Nitekim bu romanlara dair "Popüler romanlarda, olay (öykü) zamanları oldukça uzundur. Bu uzunluk bazen yılları alabilir." belirlemesi kavrama yönelik söylemi teyit eder (Sağlık, 2004: 65). *Veda* romanında bu bağlamda gelişen zaman, uzun yıllar içinde gerçekleşen olaylarla anılır. Zamanın uzun bir süreye tekabül etmesi; romanı merak, heyecan ve sonucunu bilme açısından takip edilmesini gerekli kılar. Zamanın bu uzunluğu kimi zaman trajik ve duygusal bir düzlemde kurgulanarak yapıtın muhtevasına dikkatleri yöneltir. "Neredeyse iki yıldır işgal altındaydı şehir." ifadesi bunlardan biridir (Kulin, 2007: 8). Aynı zamanda romandaki zamanın başlangıcı hakkında malumat içeren bu cümleyle olayların anlatımın İstanbul işgalinden sonra başladığı gösterilir. İşgalin 13 Kasım 1918'de başladığına göre romandaki olayların başlangıç tarihi, 1920'ye denk düşmektedir. Olayların tarihleri, "Mart 1920" (Kulin, 2007: 70), "Nisan 1920" (Kulin, 2007: 133), "Temmuz Ağustos 1920" (Kulin, 2007: 205), "Ekim 1920" (Kulin, 2007: 240), "31 Aralık 1920" (Kulin, 2007: 322),

“Şubat 1921” (Kulin, 2007: 335), “Eylül 1922” (Kulin, 2007: 351), “17 Kasım 1922” (Kulin, 2007: 357) şeklinde verilir. Romanda zaman kavramını belirten son ifade, Ahmet Reşat’ın Bükreş’ten gönderdiği mektubun yazılış tarihidir: “Haziran 1924” (Kulin, 2007: 375). Kronolojik zaman, anlatım açısından sağladığı avantajlar yanında romana popüler bir nitelik de kazandırır. Popüler romanı diğer romanlardan ayıran bu husus; düz, derinlikten uzak, heyecan, yoğun duygusalılık gerektirir. Popüler romanın zaman şablonuna uyan bu anlatım, yapıt ile okur arasında gizli kurallar oluşturur. Bir nevi bunlar romanın pusulasıdır.

Popüler romanlarda zamanı mühim kılan diğer bir faktör, olayların gerçekleştiği dönemi karşılayan tarihsel zamandır. Dönemler üzerinden gerçekleşen bu anlatım, figüratif bir zaman yerine gerçek bir zaman algısı oluşturur. Yapıttaki zaman, gündelik yaşamla örtüşük, günlük yaşamda konu olabilen, gerçekleştiği hakkında şüphelerden uzak, referans alınabilen bir hususiyet arz eder. Bu bağlamda inşa edilen romandaki zaman kavramı, Milli Mücadele dönemini konu alır. Vatanın kurtuluşunu odağa alan olayların söz konusu alan bu dönem tarihsel anlamda toplumun algısında gerçekliği karşılar. Bundan hareketle vatan, özgürlük, bağımsızlık ifadelerin yoğun işlendiği bir söylem söz konusudur. Romanın popüler tarafını ortaya çıkaran bu söylem, okuru romana yakınlaştırdığı gibi okurun anlatı zamanıyla zihinsel ve duygusal bir yakınlık kurması istenir. Böylece romanın popüleritesi artırılır. Romandaki zamanın diğer bir özelliği de düz bir çizgi şeklinde anlatılmasıdır. Olayların anlatımı zaman olarak önce-sonra kavramları üzerine bina edilmiştir. Burada tarihler art arda takip edilir. Popüler romanlarda görülen bu özellik romanın daha fazla satılmasına ve okunmasına sebeptir. Çünkü okur, kendisini sıkın, uğraştıran bir zaman anlatımından çok; düz bir çizgi şeklinde ilerleyen anlatımı beğenir. Bu nedenle bu tür romanlarda kesintili zaman, geriye dönüşler hiç görülmez veya çok az görülür. *Veda* romanında zaman, yukarıda ifade edildiği şekilde anlatılmıştır. Fakat çok az da olsa bazı yerlerde geriye dönüşler yapılmıştır. Bununla romanın kahramanlarından Kemal’in geçmişinin okura ulaştırılması amaçlanmıştır. Kemal’in içinde bulunduğu an ile geçmişi arasında köprü kurularak okurun aklındaki sorular cevaplandırılmıştır. Geriye dönüşlerin olduğu kısım, Kemal’in Sarıkamış’ta yaşamış olduklarıdır: “Kar önce kelebekler gibi yumuşacık uçarak üzerimize düşüyor, kaputlarımızın içine işliyordu. Sonra birden rüzgâr çıktı. Kaputların rüzgârda buz tuttuğu o gece var ya, o gece aklımdan çıksa düşüme girer, düşümden kaçsa düşünceme yerleşir.” (Kulin, 2007: 112). Kemal’in ağzında dramatize edilen bu sahne, duygu ve düşüncüyü bir potada eriterek, okurda gerçekliği oluşturma ve aidiyeti sağlama amacı güdülmektedir.

1.4. Mekân

Popüler romanlarda mekân fonksiyonel bir özelliğe sahiptir. Mekânın bilinirliği, tarihsel, iktisadi ve ekonomik kimliği, anlatıya farklı açılardan katkı sunar. Üretilen benzeri ifadeler üzerinden mekân hakkında etkin bir söylem oluşturulur. Bir nevi bireysel ve kolektif bellek aktif kılınarak mekânın hatırlanması/konulandırılması öngörülür. Bu açıdan mekânın seçimi ve anlatımı, anlatımın önemli konularından olup, romanın zihinsel anlamda bir gerçekliğe karşılık gelmesinde mühim bir faktördür. *Veda* romanında mekân bu çerçevede üzerine inşa edilmiştir. Mekân “gerçeğin içinde üretildiği ve içinden algılandığı bir bağlam” olarak kurgulanır (Kahraman, 2004: 179). İstanbul ve diğer yerlerin mekân olarak seçimi bu minvalde gerçekleşir. Tarihsel ve kültürel yönleriyle bilinen bu mekânların varlığı romanı popülerleştirerek, yapıt ile okur arasında bir bağ kurmasına imkân tanır. Okur, bu mekânlar ile kendisi arasında zihinsel ve fiziksel bir yakınlık kurar. Kimi zaman mekân ile kurulan ontolojik ilişkiden ötürü mekânın her halinin bıraktığı olumlu/olumsuz izlenim vardır. İstanbul hakkında ifade edilen “Uzun ve zorlu bir kışın sonunda, çiçeklerin açması beklenirken zamansız gelen kar, İstanbul’u sedef rengi bir masal şehre dönüştüreceğine, çamurlu yolların ve boyası aşınmış ahşap evlerin üzerinde toz şekeri serpiştirilmiş gibi eğreti duruyordu.” sözleri bunu örneklendirir (Kulin, 2007: 1). Buradaki her ifade, işgalden ötürü İstanbul’un asıl kimliğinden uzaklaştığı kaygısı mevcuttur. ‘Boyası aşınmış ahşap evler’ ve ‘eğreti duruyordu’ ifadelerinin taşıdığı kaygı ve üzüntü kimi zaman farklı duygular şeklinde yansır. “Beşiktaş’ta tramvaydan indiler. (...) Mehpere, Beşiktaş Çarşısı’nın içindeki yan yollardan birine sapmadan önce, yol üzerindeki bir manavda elma satıldığını görünce gözlerine inanmadı.” (Kulin, 2007: 44) Manava karşı gösterilen tepkinin ana kaynağı, şehirle kurulan güçlü bağdır. Mekânı kendine ait ve mekâna ait olma düşüncesi etrafında gelişen aidiyet ile şehre yönelik bir duyarlılık oluşturulur. Yer yer kullanılan olumsuz ifadelerle, mekân dramatize edilerek şehre yönelik acıma, sorumluluk hissetme, bir milletin iradesinin gaspı kavramları ön plana çıkartılır.

İstanbul’a dair anlatımın benzeri diğer mekânlar için de mevcuttur. Fakat Ankara farklı bir konuma sahiptir. İstanbul ile tanık olunan korku, kaygı ve pesimist atmosfer; Ankara’yla yerini mücadele, deneyim ve heyecana bırakır. “Ankara’da her ikimiz de yeni bir marifet ediniyor olmanın ve bu marifeti düşmanı yurdumuzdan sökmek için kullanacağımızı bilmenin heyecanı içindeydik.” (Kulin, 2007: 347), “Ankara’da bir taş mektep mi ne varmış. Orada kalmışlar bir müddet.” (Kulin, 2007: 329) ‘Yeni bir marifet ediniyor olmak, düşmanı yurdumuzdan sökmeye heyecanı içindeydik’ sözleriyle Ankara, umudu sembolize eder.

Ankara'ya dair bu perspektif, mekân anlatımını umutsuzluk ve umut arasında şekillenen bir söyleme dönüştürür. Diğer bir ifadeyle İstanbul ve Ankara ile ilgili söylem farklılığı ve söylemin işaret ettiği mana, mekân üzerinden işgale karşı mücadeleyle alakalıdır. Böylelikle romanda mekân, olay ve olayların geçtiği yer olmanın dışında toplumun fikir ve duygularını yansıtır. Bu anlamda mekâna dair ifadeler, romana yönelik ilgiyi artırarak, yapıtı popülerleştirmiştir. Eskişehir hakkında da benzer ifadeler mevcuttur. "Eskişehir yakınlarında zabıtaya yakalanınca, çantayı açtırmamak için direnmiş." (Kulin, 2007: 348) Adı geçen üç şehir de işgale karşı üstlendiklerinden ötürü politik bir şekilde konumlanırlar. Romanın kodlarını oluşturan bu söylem, okur için ilgi çekici olup yapıta sürükleyicilik katmaktadır. Şehir haricinde dikkat çeken başka bir mekân konaktır. Kemal'in yaşadığı konak, olay mahalli olmaktan ziyade direnişin simgelerindedir. Odaları, sofası, bahçesi ve bahçe kapısıyla tasvir edilen konak, Kemal'in şahsından dolayı önemli bir yere sahiptir.

2. Romanda Dikkat Çeken Diğer Kavramlar

2.1. Anlatım Tekniği

Popüler romanları farklı kılan özelliklerinden biri anlatım tekniğidir. Anlatımla okurun ilgisi çekilmeye çalışılır. Bundan dolayı diğer unsurların işlenmesinde anlatım tekniğine dikkat edilir: "Popüler romanlarda, öyküyü gizemli, gerilim dolu ve mucizevî kılan bir anlatım tekniği tercih edilir." (Sağlık, 2004: 67) Romanda öykü kimi yerlerde gizemli bir hale getirilir. Kemal'in evden kaçmak için çarşaf giymesi; Azra'nın bahçede saklanması bu gizemi örneklemektedir: "Az sonra, Reşat Bey'in konağından, biri oldukça uzun boylu üç çarşafı kadın çıktı ve denize doğru inen yolda telaşlı adımlarla uzaklaştılar." (Kulin, 2007: 96), "Mehpare de yan yana girdi yarığa, Kemal'e elini uzattı. Kemal karanlığa doğru çekti kızı. Bir süre iki büküm yürüdüler. Yüzlerine örümcek ağları takılıyordu. Bir-iki yarasa uçtu başlarının üzerinden." (Kulin, 2007: 105). Romandaki gizemi ve serüveni örnekleyecek başka ifadeler de bulunmaktadır. Bunlardan biri işgal komutanlarından 'Benett'ye yapılan suikasttır.' (Kulin, 2007: 267-270) Diğer bir örnek ise 'Ahmet Reşat'ın Anadolu'daki mücadeleye destek bulmak için Pandikyan Efendi' ile görüşmesidir (Kulin, 2007: 276-277). Kemal ve arkadaşlarının 'silah deposuna yaptıkları baskın, denizden Anadolu'ya geçişleri' diğer örneklerdir (Kulin, 2007: 308-321).

Romanda genel manada sade bir anlatım benimsenmiştir. Öte taraftan az da olsa geriye dönüş tekniği de kullanılmıştır. Özellikle Kemal'in Sarıkamış'ta yaşadıkları söz konusu olunca bu anlatım kullanılır: "Uyumak, ölmeye yatmak demektir Sarıkamış'ta. Askerlerin böyle yüzükoyun karın üzerine yan yana uzandıklarında, uyumak için sürekli birbirlerini dürtükledikleri, lafa tuttıkları günleri, geceleri hatırladı Kemal." (Kulin, 2007: 110). Ayrıca romanda mektup da anlatım tekniği olarak kullanılmıştır. Bazı olayların aydınlatılıp gerçekçi bir zemine taşınmasında bu yola başvurulmuştur. Kemal'in nasıl öldüğünü açığa çıkaran 'Azra'nın Mehpare'ye gönderdiği' mektuptur (Kulin, 2007: 348). Azra'nın Anadolu'dayken kendisi ile ilgili bilgilere yine gönderilen mektuplarla öğrenilir (Kulin, 2007: 351-354). Romandaki en son mektup, Ahmet Reşat Bey tarafından Bükreş'ten gönderilmiştir. Bu mektup Ahmet Reşat Bey'in orada neler yaptığını ve ülkesine duyduğu özlemi ifade eder. Genel olarak romandaki anlatım tekniği, okuru uğraştırmayan bir özelliğe sahiptir. Karmaşık bir teknik yerine popüler romanlara özgü bir anlatım tarzı tercih edilmiştir. Okur ile romandaki unsurlar arasında bir bağ oluşturacak şekildedir anlatım: "Bu bakımdan popüler romanlardaki anlatım teknikleri, motifleri, mekânları, zamanları, kişileri ve anlatım dokusunu okurla özdeş (anlaşılır) hâle getiren bir nitelik gösterir." (Sağlık, 2004: 59)

2.2. Dil-Üslup

Popüler romanlarda, okuru dikkatli olmaya sevk edecek bir dil kullanılır. Bunu sağlayacak dilin tüm olanaklarından yararlanır. Bu dilin en önemli özellikleri basitliği ve anlaşılabilirliğidir: "Popüler romanlarda oldukça sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığını görürüz. Bu dil, kısa cümlelerden oluşur ve genelde romanlarda "konuşma dili" hâkimdir." (Sağlık, 2004: 60). Romanın yazılmasında bu dil özelliklerinin etkili olduğu görülmektedir. Çünkü kullanılan cümlelerin karışık ve uzun olmadığı; basit ve sade olduğu söylenebilir. Bunu örnekleyecek ifadeler şunlardır: "Kemal, dayısının merdivenleri döven adımlarını dinledi." (Kulin, 2007: 63), "Ahmet Reşat, Cuma Selamlığı töreninden yeni dönmüştü." (Kulin, 2007: 184), "Mehpare mektubu okuduktan sonra, katlayıp önlüğünün cebine koydu." (Kulin, 2007: 354) Romanı oluşturan anlatım, bu dille oluşturulmuştur. Yazar, bilinçli olarak bu dili tercih etmiştir. Popüler romanların çok okunmasında etkenlerinden birisi de budur. Bu tür roman yazarlarının amacı okura hızlı bir şekilde ulaşmaktır. Bunu sağlamak için de bu dil kullanılır.

Ayrıca popüler romanlarda kahramanların geldikleri çevreye göre konuşmalarını söz konusu değildir. Diyaloglarda aynı dil kullanılır: "Popüler romanlarda, sade bir dil kullanılmasına rağmen, kişiler genelde kitabî konuşurlar. Yani, roman kişileri eğitim düzeyleri ne olursa olsun diyaloglarda kitabî bir üslupla yer alırlar." (Sağlık, 2004: 63) *Veda* romanındaki diyaloglarda bu özellikler görülmektedir. Kişilerin konuşmasında sınıf farkı, eğitim düzeyleri ve geldikleri çevrenin özellikleri görülmez. Kemal ile Mehpare arasındaki diyalog bunu

örneklemektedir (Kulin, 2007: 118). Diğer diyalogların da aynı özellikler taşıdığı söylenebilir. Yazarın kullandığı bu dil, romanın okura ulaşmasında önemli bir katkısı olmuştur. Çünkü okur kendisini zorlayacak bir dil yerine, basit, anlaşılır bir dili tercih eder. Bundan dolayı popüler romanlarda bu gibi özelliklere dikkat edilerek, bir dil kullanılır.

2.3. Tarihsel Yönü

Popüler romanlar anlattıkları konular bakımından farklı özellikler gösterirler. Bu incelemeye konu olan eser popüler tarihî bir romandır. Roman, tarihi olaylardan ve kişilerden yola çıkarak kaleme alınmıştır. Romana konu olan olayların zamanı, tarihte karşılığı bulunan bir dönemdir. İstanbul'un işgal edilmesi ve işgalden kurtarılmasıdır. Bu da 1918 ile 1923 yıllarını kapsar. İstanbul'un işgali şu sözlerle yer almaktadır: "İşgalciler, elli beş parçadan oluşan donanmalarıyla, "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh" diye alaya alınan uğursuz üçlünün, yani İttihat ve Terakki'nin liderleri Enver, Talat ve Cemal paşaların gizlice yurtdışına kaçışlarının dokuzuncu gününde gelmişlerdi İstanbul Boğazı'na." (Kulin, 2007: 8). İstanbul'un işgal edildikten sonra içinde yaşayan Müslümanların ne durumda oldukları ise şu ifadelerle anlatılmaktadır: "Müslüman İstanbullular, ezik, bitkin ve perişandılar. Çektikleri yetmezmiş gibi, Senegalli askerlerin taşkınlıkları halk arasında abartılarak anlatılıyor, ortalıkta azınlıkların Müslümanlara eza ettikleri ve kadınların peçelerini parçaladıkları rivayetleri dolaşiyor, maneviyatları da ayrıca perişan ediliyordu." (Kulin, 2007: 9). 'Azra ve ailesinin yaşadığı evin işgal kuvvetlerince el konulması' diğer bir örnektir (Kulin, 2007: 190). Romandaki bu ifadeler, bir dönemin fotoğrafını çekmekle birlikte okurun bazı olayların karşısında da tavır almasını sağlamaktadır. Yazar, olayları bu şekilde anlatmakla okuru bilinçlendirme amacı da güttüğü söylenebilir. Böylece okur, bazı konularda şartlandırılmaktadır. Söz konusu anlatım, romanın popüler tarihî bir roman olduğunu göstermektedir.

İşgal sırasında yaşanan olayların kahramanların üzerindeki etkisinden söz edilmiştir. Kemal'in söyledikleri bunu örneklemektedir:

"Benim halim memleketin düştüğü halin yanında solda sıfır kalır, dayı. Boynu devrilesice Genel d'Esperey'in muzaffer Roma komutanları gibi, Fransız Sefareti'ne gidişi hâlâ rüyalarım giriyor. Üstelik beyaz ata binmiş lanet herif! Aklı sıra, İstanbul'u beyaz at üstünde fetheden Fatih Sultan'a nazire yapıyor! Sen beyaz atla gedin aldın şehri, şimdi de ben beyaz atla gelerek senden geri alıyorum, dercesine..." (Kulin, 2007: 25)

İstanbul'da yaşananların bu şekilde anlatımı, okuru ümitsizliğe sevk etmektedir. Fakat Anadolu'da meydana gelen gelişmelerin İstanbul'da yaşananlarla paralel bir şekilde anlatılması okuru ümitlendirmektedir. Romanda iki duygu bir arada verilmeye çalışılmıştır. Anadolu'da ümit veren gelişmelerden biri şudur: "Tüm bunlara rağmen bazıları işgale direnmeye azimliydiler. Ankara'da bir hükümet kurulmuş ve varlığı Avrupa devletlerine resmen ilan edilmişti." (Kulin, 2007: 9). Kemal'in Batı cephesindeki gelişmeleri haber veren mektubunu okuyan konak sakinleri buna çok sevinirler: "Dilruba Hanım ayağınız uğurlu geldi. Kemal bize taze havadis yollamış. Garp cephesinde, İnönü denen bir mevkiye Millici ordumuz, Yunanlılara karşı mukavemet etmeye nihayet muvaffak olmuş. Hem de Yunan'ın yirmi bin tüfeğe karşılık, elinde ancak altı bin tüfeği olmasına rağmen." (Kulin, 2007: 334). Bu gelişmelerin tümü Anadolu'da meydana gelmektedir. Bunlardan biri de 'İzmir'in işgalden kurtarılmasıdır.' (Kulin, 2007: 353). Eserin kimi yerlerinde aynı dönemde meydana gelen başka tarihî olaylardan da söz edilmektedir. Bunlardan biri de Ege Deniz'indeki Oniki Ada hakkındadır. Burada adaların işgal kuvvetleri tarafından nasıl verildiği dile getirilmektedir: "Çanakkale'nin intikamını almak için olsa gerek, İngiltere ve Fransa aralarında gizlice anlaşarak Oniki Ada'yı İtalya'ya vermişler." (Kulin, 2007: 15)

Romanda dönemin tarihî aktörlerinden de söz edilmektedir. Bu kişilerin romanda yer alması, olayların inandırıcılığını artırmıştır. Bunlar, Osmanlıdaki devlet adamları ve Milli Mücadeleyi yürütenlerdir. Romanda ilk karşımıza çıkan kişi Ahmet Reşat Bey'dir. Dönemin Osmanlı devletinde Maliye Nazırı olan Ahmet Reşat Bey'in kişiliği, Anadolu'daki mücadeleye verdiği destek, sonra Avrupa'ya sürgün edilmesi romanda kronolojik olarak işlenmiştir. Ahmet Reşat Bey'in anlatımında zaman zaman kurgulamaya başvurulmuşsa da kahramanın o dönemde Maliye Nazırı olması romanın popüler tarihi bir roman olduğunu gösterir:

"Maliye nazırlığı teknik malumat gerektiren bir makamdı, Ahmet Reşat uzun yıllardan beri bu malumata haizdi ve bugüne kadar partizanlığı görülmemişti. Ahmet Reşat ise hoşlanmadığı sadrazamın kabinesinde yer almayı, kadim dostu Ahmet Reşit'in de aynı kabinede Dâhiliye Nezareti'ne tayin edildiğini öğrenince içi rahatlayarak kabul etti." (Kulin, 2007: 151)

Romanda yer alan diğer tarihî kişiler, olayların akışına göre yer alırlar. Damat Ferit Paşa, bunlardan biridir: "Damat Ferit Paşa, yeni sadrazam olarak, kabinesini kurarken maliye nazırını değiştirmedir." (Kulin, 2007: 151). Kabinede Dâhiliye Bakanı olarak görev alan 'Ahmet Reşit Bey' de romanda yer alır (Kulin, 2007:151). Dönemin Osmanlı padişahı Sultan Vahdettin de şu ifadelerle anlatılır: "Sultan Vahdettin, bu cümleden padişahlığının son bulduğunu anlayabilecek akla sahip bir kişiydi. Bundan sonra olabilecekleri

hesaplarken, yakın tarih içindeki ihtilalleri düşünüyor ve ölümün soğuk elini altında hissetmesine mâni olamıyordu." (Kulin, 2007: 358).

Eserde Anadolu'da bağımsızlık mücadelesini yürüten aktörlerden de söz edilmektedir. Romanın içerisinde doğrudan etkileri görülmesi de olaylarda yer almaları önemlidir. Çünkü bu şekilde romandaki olayların gerçeklerle örtüştüğü izlenimini vermektedir. Bu aktörlerden ilk akla gelen Mustafa Kemal'dir: "Gerçi İstanbul Hükümeti, Ankara'da kurulan hükümetin başkanı Mustafa Kemal için idam kararı çıkartmış, padişah da bu kararı imzalatmıştı ama kimse Ankara'ya gidip Mustafa Kemal'i tutuklamaya cesaret edemiyordu." (Kulin, 2007: 9) Eserin başka bir yerinde Mustafa Kemal hakkında şu ifadeler kullanılır: "Hâlbuki bu işin dışındaki Mustafa Kemal Paşa, İttihatçılardan en az Sultan kadar nefret etmekte." (Kulin, 2007: 35). Romanda yer alan diğer önemli bir kişi de Kâzım Karabekir'dir: "Şu sıralar, Doğu'dan Kâzım Karabekir Paşa'nın Ermenilerden Sarıkamış'ı ve Kars'ı geri almaz üzere olduğu haberleri geliyordu." (Kulin, 2007: 275)

Söz konusu kişilerin romanda yer alışı ile tarihteki konumları arasında paralellikler vardır. Bu anlatımla romandaki olaylara gerçeklik katılmak istenmiştir. Popüler romanın bir özelliği olarak görülen bu anlatımın, eserde ön plana çıktığı söylenebilir. Ayrıca olayların ve kişilerin anlatımı, okuru etkileyebilecek şekilde ele alınmıştır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi yazar, okurdaki umut-umutsuzluk duygularını yönetmek için olaylardan ve kişilerden yararlanır. İstanbul'daki olaylar, umutsuzluğu; Anadolu'daki çalışmalar ise umudu temsil eder. Bu anlatım aynı şekilde kişilerin anlatımında da görülmektedir. Eserdeki olaylar ve kişileri düz çizgi üzerinde düşünülürse; çizginin eksi tarafında Padişah ve onu destekleyenlerdir. Artı tarafında ise Mustafa Kemal ve Milli Mücadele için çalışanlardır. Popüler romanın bir özelliği olarak iki duygunun bir arada verilmesi, esere sürükleyici özelliği katmıştır. Yazar, geniş bir okur kitlesine seslenmek istediği için anlattığı kişileri abartmaktan ve aşırı yermekten kaçınır. Bu da şunu göstermektedir: Romanın geniş bir okur kitlesine ulaştırılmak istendiğini göstermektedir.

Sonuç

Bir kavram, konu ve olayın bilinebilirliği üzerine temellendirilen popüler kültür; tanınmak, takip edilmek, tüketim, popülerite ve gündelik yaşamla ilintilidir. Geçmişte de sözü edilen kavram, modern dönemle birlikte daha da görünür bir hususiyet elde ederek kavramsal boyutunu pekiştirmiştir. Mukayese, muhakeme gibi zihinsel süreçleri göze ve görünürlüğe indirgeyen kavram, belli hususlar çerçevesinde oluşturduğu argümanlarla biçimlendirdiği kültür; estetik ve sanatsal kaygılardan uzak bir mecra izler. Gündelik hayatta, sanat çalışmalarında, politikada ve diğer alanlarda etkisi görülen kavramın ana odağı popülerliktir. Çağın gelişimine ve sahip olduğu aygıtlara paralel olarak, popüler kültürün etki alanları ve etkisi belirgin bir biçimde artmıştır. Günümüz insanın hız algısını karşılayan bu durum, kısa zamanda gerçekleştirme referansından hareketle ulaşmayı/ulaşılmayı, bilmeyi/bilinmeyi hız kavramıyla ilişkilendirir. Bu anlamda icra edilen pratiğin veya fikir yürütülen konunun muhtevasının gerekliliğinden ziyade, tüketimle örtüşmesi önemsenir. Bu anlamda sanat, estetik, etik kavramları çerçevesinde popüler kültür, eleştirilse de bireysel ve toplumsal eğilim, tercih ve pratik ona işaret eder.

Önceden vurgulandığı üzere farklı alanlarda etkisine tanık olunan popüler kültürün edebi sahaya da görünür biçimde münasebeti vardır. Edebi türlerde etkisi söz konusu olan popüler kültürün belirginleştiği edebi tür romandır. Uzun soluklu oluşu, içerdiği unsurların popüler olma olanağı, düşünce ve duyguyu yoğun kullanma imkânı, birden fazla olay, geniş şahıs kadrosu gibi türün kendinden menkul özellikleri romana farklı açılardan imkânlar sağlar. Bu açıdan kültürün popüler sürece evrilmesinde dikkate değer rol üstlenen romanın temel unsurlarından biri olan olay, *Veda* romanında ilgi çekecek bir hususiyet arz eder. Bir ana olay ve onu çevreleyen diğer olayların giriftliği, anlatımdaki gerilim ve duygu yoğunluğu, şiddet ve intikam etrafında gelişen söylemin oluşturduğu heyecanlı ve gergin atmosfer romandaki olayın özellikleridir. İşgal-özgürlük, düşman-mücadele, zalim-mazlum gibi karşıt kavramlar üzerine inşa edilen olaydaki bu dil, takip edilmeye ve merak duygusuna kaynaklık eder. Olayın üzerine temellendirildiği düşünce ve kurgunun zeminini teşkil eden yukarıdaki anlam birliklerin oluşturduğu söylem, kolay anlaşılır, somut, popüler bir niteliğe bürünür. Bu söylemin benzeri kişi, zaman ve mekân için de geçerlidir. Kişi kadrosunun oluşumunda karşıt tiplere yer verilmiş; bunun neticesinde gerilimli bir atmosfer kurgulanarak romanın okunması ve takibi öncelenmiştir. Siyah-beyaz bir düzleme oturtulan anlatım, popüler kültürün yansımalarını içerir.

Yapıtın popüler bir niteliğe kavuşmasını sağlayan unsurlardan zaman, uzun bir süreye tekabül edecek ve düz bir biçimde anlatılmıştır. Sürükleyici, kolay bir anlatım amaçlayan zaman kavramı, tarihi bir dönem üzerine temellendirilmiştir. Yakın tarihin dönüm noktalarından Milli Mücadele dönemini konu edinen roman bununla popüler romanın hususlarını taşır. Zaman için ifade edilenlerin mekân için de söylemek mümkündür. Mekâna dair veriler, tarihsel yönleriyle dikkat çeken ve bilinen mekânlar seçilmiştir. Mekânların bu şekilde seçimi, anlatımın gerçekliği ve inandırıcılığı açısından önemlidir. Bu anlatım aynı zamanda mekânı yakın plana alarak

okurla arasında aidiyet ve sahiplenme ilişkisinin kurulmasını da ön görmektedir. Mekân herhangi bir yer olmaktan öte mücadelenin konusu olmuş, tarihsel yönüyle beliren özellikler taşımaktadır. Romanın popüler kimlik kazanmasında anlatım tekniği, dil-üslup ve tarihsel yönü ön plana çıkar. Daha önce değinildiği üzere anlatım tekniği bakımından roman, popüler hususiyetler ihtiva etmektedir. Karşıt kavramların varlığı, dramatik sahneler, duygu yoğunluğunun yer yer kullanımı, olanların toplumsallaştırma kaygısı, aidiyet ve sahiplenme vurgusu anlatımın omurgasını oluşturur.

Sürükleyici, meraklandırıcı ve dikkat çekici anlatıma paralel bir dil ve üslup kullanılır. Estetik kaygıdan uzak gündelik yaşamı yansıtan, basit, kolay anlaşılır bir dil mevcuttur. Yapıtın ön plana çıkan diğer bir hususiyeti tarihsel yönüdür. Osmanlı devletinin sonunu ve Cumhuriyetin kuruluşunu konu edinen eser, dikkat çekici bir dönemi ele almanın yanında bazı tartışmalara da kapı aralamaktadır. Yurtdışına sürgüne gönderilenlerden bazıları için öngörülen bu sürecin adil ve yerinde bir uygulama olmadığı belirtilirken; kimi zaman benzeri uygulamaların intikam alma ve hesaplaşmaya dönüştürüldüğü metnin satır aralarında ifade edilir. Fakat romanın bu tarihsel yönü, onun belirgin tarafını oluşturur.

Etik Kurul Beyanı

Bu çalışma doküman incelemesine dayandığından etik kurul onay gerekmemektedir.

Kaynaklar

- Adorno, T. W. (2004). *Edebiyat Yazıları*, (Çev. Sabir Yücesoy-Orhan Koçak). İstanbul: Metis Yayınları.
- Ayas, G. (2018). *Müziği Boğan Gürültü İdeolojinin Kısılcacındaki "Musiki"*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Büken, G. (2004). Amerikan Popüler Kültürünün Türkiye'de Yayılışına Karşı Tepkisel Düşünceler, *Doğu Batı Dergisi*, 15, 43-53.
- Cengiz, M. (2004). *Hayat, Edebiyat, Siyaset Ahmet Oktay ile Düünden Bugünden*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Erdemci, A. (2011). Ayşe Kulin'in Romanlarının Tematik Açından İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Erdoğan, İ. (2004). Popüler Kültürde Gasp ve Popülerin Gayri Meşruluğu. *Doğu Batı Dergisi*, 15, 68-96.
- İslam, A. (2001). Biyografiyle Roman Arasında: Adı Aylin, *Türkbilig*, 2, 65-75.
- Kahraman, H. B. (2004). *Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Kahraman, H. B. (2009). *Post-Entelektüel Dönem ve Edebiyat*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Karagöz, B. (2004). "Hiç'lik İçinde Yokluğu Aramak" Popüler Olabilir mi? *Doğu Batı Dergisi*, 15, 158-167.
- Kellner, D. (2004). Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası, (Çev. Gülcan Seçkin). *Doğu Batı Dergisi*, 15, 187-219.
- Kulin, A. (2007). *Veda Esir Şehirde Bir Konak*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Mejuyev, V. (1998). *Kültür ve Tarih*, (Çev. Suat H. Yokova). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Mutlu, E. (2004). Popüler Kültürü Eleştirmek. *Doğu Batı Dergisi*, 11-42.
- Oktay, A. (1994). *Türkiye'de Popüler Kültür*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özbek, M. (1998). Arabesk Kültür: Bir Modernleşme ve Popüler Kimlik Örneği. *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, (Editör: Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Özcan Dost B., Güvendi Yalçın E. (2020). Kültürü çevirmek: Ayşe Kulin'in Veda: Esir Şehirde Bir Konak romanının Fairwell: A Mansion in Occupied İstanbul Başlıklı Çevirisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 1017-1030.
- Öztürk Kasar, S., Güzel, O. E. (2022). Ayşe Kulin'in Nefes Nefese Adlı Romanı ile İngilizce Çevirilerinin Kent Göstergebilimi ve Çeviri Göstergebilimi Odağında Çözümlemesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 869-890.
- Sağlık, Ş. (2004). İletişim Kavramı Açısından "Popüler Romanlar" ve "Estetik Romanlar", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı.57, Yıl 5, / yayim.meb.gov.tr/dergiler/index/arsiv1.htm
- Sağlık, Ş. (2010). *Popüler Roman/Estetik Roman*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sözen, E. (2004). Popüler Kültür Retoriği: Sahiplik İçinde Yokluk, Rağbette Olma ve Sağduyu Bilgisi. *Doğu Batı Dergisi*, 15, 55-66.
- Takiş, T. (2003). Edebiyatla Kısa Bir Yolculuk. *Doğu Batı Dergisi*, 6,22.
- Takiş, T. (2004). "Gorgon'un Yüzünü Görenler Geri Dönmedi, Ya Da Dönenler Tek Bir Söz Söylemedi" *Doğu-Batı Dergisi*, 15,22, 7-8.
- Uğurlu, S. B. (2015). *Popüler Roman ve Nezihe Muhiddin*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Yeşilçiçek, V. (2018). Biyografik Bir Roman Örneği Olarak Füreya ve Yakın Tarihimize Işık Tutan Figüratif Yapısı, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), 459-467
- Yılmaz, A. (2014). Popüler Roman ve Melodram Kavramları Çerçevesinde Muazzez Tahsin Berkand ve Sarmaşık Gülleri. *folklor/edebiyat*, 20/77, 141/172.

SOME FINDINGS ABOUT TRACES OF POPULAR CULTURE IN AYŞE KULIN'S *VEDA* NOVEL

ABSTRACT

Popular culture is defined as a culture that can be consumed quickly, is a candidate for being a topic in daily life, is focused on pleasure and satisfaction, and is popular and allows the individual to acquire a temporary identity. With the opportunities offered by the modern age, communication and media, popular culture has developed to be taken into account. One of the areas where popular culture has spread, its reflections witnessed in every field, is literature. In the literary field, the common features of works that are easily accessible and readable, free from artistic concerns, message-oriented, prioritize the consumption of thoughts and emotions, and appeal to the general public are popular culture. One of the genres in which popular culture, seen in different genres of the literary field, becomes evident is the novel. Popular historical novel appears with its unique aspects within this narrative form, which is defined as popular novel, classified under this name and designed within the framework of rules. Based on a specific historical event, the novel popularizes and describes all the features of the event in question. One of these novels that aims to be read, known, talked about, popular, and sometimes to convey a message is Ayşe Kulin's novel Veda. Although its main focus is the period of national struggle, the work also covers the before and after, and covers a long range of history. Events; The work, which deals with the axis of homeland, freedom, oppression, violence, occupation, struggle and justice, adopts a narrative in which sentimental emotions sometimes intensify. In addition to these arguments that popularize it, the work takes the form of a novel with the characteristics of a popular history novel, including person, place, time and other elements, and constitutes an example of today's popular culture. Both the particular and universal existence of the concepts on which it is built are a work that intersects with popular culture; It clarifies the genre to which it belongs by containing a discourse shaped by the possibilities of this culture. In this study, the reflections of the mentioned culture are discussed based on the examination of the Veda novel, which is an example of a popular novel in the context of popular culture.

Keywords: Popular Culture, History, Novel, Novel Elements, Veda, Ayşe Kulin, Study